

DE COMPONENTIS CYFRIS

Viro Clarissimo
Leone Baptista Alberti
Florentino
Auctore

SIGLA

Ar	Archivio di Stato Venezia CCX VI 1
Fe	Ferraioli Ms. 360-1
Pa	Parisinus Latinus 8754
z	Ar, Fe, Pa consentiunt
Va	Vaticanus Latinus 5118
R ¹	Riccardianus 767
Vp	Varia Politica LXXX
x	R ¹ , Vp consentiunt
Mg	Magliabechianus II IV 39
R ²	Riccardianus 927
Co	Miscellanea Correr 47 2130
Ch	Chigi M II 49
La	Vaticanus Latinus 6532
Lt	Vaticanus Latinus 5357
Mr	Marcianus 4702
y	Ch, La, Lt, Mr, Mg, R ² , Co consentiunt
y ²	Ch, La, Lt, Mr consentiunt
y*, y2*	hic La, Mr tacent
Ba	Bartoli
Me	Meister
<i>codd.</i>	codices, ceteri codices consentiunt
<i>add.</i>	additum, adiecit
<i>err.</i>	error, erratum
<i>om.</i>	omisit
<i>lac.</i>	lacuna
<i>corr.</i>	ita correxit, emendavit
<i>marg.</i>	in margine, marginale
<i>a. m.</i>	alia manus
<i>e. m.</i>	eadem manus
<i>1^a m.</i>	prima manus
<i>2^a m.</i>	secunda manus
<i>tit.</i>	titulus

Codicum sigla, quibus alii editores usi sunt, plerumque servavi; discevi autem *codd.* Mr et Ar, quoniam eos Mancini et Meister eodem nomine (Venetus-Venetianer) appellaverunt.

I

(Ba 200) Ii qui maximis rebus agendis
praesunt in dies experiuntur quanti sit
habere aliquem fidissimum cui secretiora
5 instituta et consilia ita communicent, ut
ex ea re sibi nunquam paenitendum sit.
Id quia non facile ob communem
hominum perfidiam datur ut possint, ex
sententia inventae sunt scribendi rationes
10 quas cyfras nuncupant, commentum
quidem non inutile, ni contra essent qui,
suis artibus et ingenio, talia
interpretarentur atque explicarent. Atque
hos ego quidem esse non inficior valde
15 utiles principibus quando per eos aliorum
machinationes et coepta discantur. Sed
(ni fallor) longe utilius est, sua cui velit
absenti posse instituta explicare, ita ut ea
praeter ipsum hunc alius mortalium nemo
20 uspiam valeat recognoscere.
Ex hoc opusculo nostro utrumque
perficitur. Nam hinc aperitur dirigiturque
via ad aliorum occulta indaganda, et

I

2 Ii: Ii *om.* La; Is Mg; Hi Ar Va Ch x;
Ii *deleto* Is R²
3 in dies experiuntur: iudices
experiantur x;
iudices *adnotavit in marg.* Ar
4 aliquem: aliquid Lt
10 cyfras: cifras (*ubicumque*) y
11 quidem non: non quidem R¹ .
ni contra essent: ne qui essent La;
ni que essent Ch Mr; ni qui Lt
13 interpretarentur: interpretentur Va x;
interpetrarentur La Mr;
interpretaerentur Ch R² .
explicarent: explicent x Va
14 hos: has La .
esse non inficior valde: inferior La;
non inficior valde esse utiles y
15 quando: quoniam Fe x;
quin Mg Mr R² .
eos: eas La
17 est, sua: est sui x Va .
velit: vellint Mg; velint R²
19 ipsum hunc: hunc ipsum y
22 hinc: hic Lt

3 Ad te: Ad te *usque* interpretarer
 (5.30) *expunxit* Ch
 4 et: ac Vp
 5 suasit: suasere Va Lt Mg Mr R² Co z;
 sua sit R¹ ·
 Tum et: tum etiam La ·
 facerem: conficerem Ar
 6 indixere: inducere x

II

10 Dathum: *ita corr. a. m. ex* Rathum La
 11 et: ex z
 16 per haec: per haec *usque*
exscriptam locum turbatum om. R¹
 18 CCTa: ducenta La Vp
 20 redderentur: redderent Mg
 22 reddit: reddit *usque* faciant
lacunam restituit a. m. R¹; reddat x
 23 Hinc: Hic Lt
 25 Dathus: datus Mg R² ·
 eos qui fictis: fictis *om.* Co
 26 inusitatissimorum: inusitatorum R¹
 27 litteras: litera Mg ·
 tantum: tamen R¹
 30 compertum: apertum Vp
 32 qui semper: semper *om.* La
 34 sectatus es: sectatus sis Lt Mg Mr
 R² Co z Va
 35 appellem: appellemus y (*tacet* Ch)
 37 huic: *ita corr. a. m. delete* huius La
 38 nunquam: unquam La x ·
 posses: posset x
 39 subridens: surridens z
 40 – Quod – inquam: per – inquam R¹;
 quin tu – inquam – cum La
 41 fortassis est ut olim: *om.* La
 43 ad principis: Pontificis Mg R²;
 S. Santità Ba

praeterea subinde praebetur modus ad
 tua, uti videbis, penitus occultanda.
 Ad te hos commentarios ut mitterem
 temporum et rerum presentium ratio
 suasit. Tum et id ut facerem amici
 prudentes tibi que deditissimi indixere.
 Si placuerit opus laetabor. 5

II

Cum essem apud Dathum in hortis
 pontificis maximis ad Vaticanum et nostro
 pro more inter nos sermones haberentur
 de rebus quae ad studia litterarum
 pertinerent, incidit ut vehementer
 probarem Germanum inventorem qui
 per haec tempora pressionibus
 quibusdam characterum efficeret ut
 diebus centum plus CCTa volumina
 librorum opera hominum non plus trium
 exscripta redderentur dato ab exemplari. 10
 Unica enim pressione integram
 exscriptam reddit paginam maioris
 chartae. Hinc cum itidem aliquorum
 ingenia circa res varias laudarem,
 vehementer admirari Dathus visus est eos
 qui fictis characterum inusitatissimorum
 significationibus litteras tantum ex
 composito consciis notas, quas cyfras
 nuncupant, suis scrutandi artibus
 compertum quid narrent, faciant atque
 explicent. Meque intuens: 15
 – Tu vero, – inquit Dathus, – qui semper
 istas reconditas artes abditasque natura
 sectatus es, quanti hos, ut eos sic
 appellem, coniectores cyfrarum
 secretorumque explicatores facies? 20
 (*Ba 201*) Num tu huic rei animum
 nunquam intendisti talia ut posses?
 Ego vero subridens:
 – Quod – inquam – ab epistolis pontificis
 primarius sis, fortassis est ut olim isto
 litterarum genere obscurissimo tibi
 utendum in rebus quae ad principis 25

statum pertineant occultissimasque haberi oporteat statuas?
 – Est istuc quidem – inquit Dathus – et fortassis eo fit ut cupiam, quod ad
 5 officium cui praesum pertineat, isthaec posse per me alieno adhibito nullo interprete. Nam interdum ab exploratoribus intercepta deferuntur ad nos artibus scripta istius modi, quae
 10 nequaquam negligenda putemus; et peto a te siquid habes excogitati hanc ad rem, ut communices.
 Pollicitus idcirco sum me pro ingenii viribus daturum operam, ut id a me
 15 frustra non postularit. Itaque effeci, cumque sum visus ipse mihi magna ex parte satisfacisse indagando et pensitando, quae ad coeptam provinciam facerent, ea his commentariis mandavi,
 20 quo et Datho commodius obsequerer et studiosis rerum mearum aliquid, ut in dies soleo, darem novi, quod cum caeteris meis lucubrationibus adnumerarent. Repetam qua via progressus sum. Nam id non ab re
 25 futurum arbitror.

III

Ista quidem ut commodius pervestigarem, coepi mecum ipse disquirere, quidnam per
 30 se natura sui cyfram esse interpretarer. Atqui sic incidit in mentem ut ponerem cyfram esse rationem quandam scribendi notis ad arbitrium significantibus id quod inter se scribentes constituissent, ne ab
 35 aliis intelligerentur. Id si ita est, duo constituisse oportuit. Unum horum fuit, ut esset apud quosque inter se mutuo scribentes constans et certum quidpiam, quo fieret ut alterum alter ex ea scriptione
 40 satis intelligeret, quid moneret, quid peteret, narraretve et eiusmodi. Secundum fuit, ut scriptione uterentur non solum nova et invisae sed etiam

1 occultissimasque: quaeque occultae La
 2 oporteat: oportet Mr
 4 cupiam: cuipiam Mg x; capiam La
 5 officium cui praesum: officium meum La
 7 interprete: interprete intelligere y (*tacet* Ch)
 8 deferuntur: deferantur R¹
 9 istius modi: huiusmodi La
 10 nequaquam: nequidquam Fe; nequicquam Pa; nequicquam *deleto* nequaquam Ar
 11 ut: ut *tantum* La Mr
 13 idcirco sum: iccirco sum Mg Mr R² Co Va z; sum *om.* x
 14 a: ad Mg
 15 postularit: postulaverit Mr Lt
 16 cumque: quumque Vp z Va . ipse: ipsi y (*tacet* Ch)
 19 his: iis La; hiis Mg
 20 quo: quo *corr. ex* quae La
 21 mearum: nostrarum Vp
 23 adnumerarent: annumerarent Lt Mg Mr R² Co (*tacet* Ch) . Repetam qua via: via *om.* R¹
 24 non ab re: ab re non Lt

III

29 disquirere: disquerere Mg; cogitare La . per: pro Mg; prae R¹; pre Vp
 30 interpretarer: interpretatores La . DIFFINITIO CYFRAE *in marg.* Fe Pa
 31 Atqui: Atqui sic incidit *usque* quandam *expunxit* Ch *qui maluit* In primis quid sit cifra nobis explicandum est. Cifra est ratio quaedam
 32 cyfram: cyfram *usque* mutuo scribentes *locum turbatum om.* R¹
 35 intelligerentur: intelligeretur Ch
 36 oportuit: oportet La
 38 constans: constans *usque* nimirum *a. m. restituit* R¹ . quidpiam: quippiam Ch Mg Mr R² Co z
 39 alterum alter: alter alterum y . ex ea: ex illa La
 41 eiusmodi: huiusmodi La
 42 ut scriptione: ne in scriptione La
 43 invisae: non visae y

1 investigatoribus: *om.* La;
 investigationibus Co Va z x
 2 inscrutabili: inscrutabili forma
 scribendi La .
 quodque: unum quodque y
 4 perspexi: bene perspexeris Co;
 perspexeris La
 5 scriptitandis: scriptandis La .
 libris: litteris x; liberis Ar; libri Ba
 8 scribendi: scribendum La
 11 studio enim: enim *om.* La
 12 iterum atque iterum: atque iterum
om. Co
 13 litterarum elementis et vi:
 litterarum usum et via Ch;
 literarum elementis usus sum et vi
 La Lt Mg Mr R² Co
 14 quoad: quod Ar Pa
 15 feci valde: fore valde Ch
 16 adeo ut hinc: hinc *om.* La .
 apta ingenia: ingegni mediocri Ba
 17 cyfrarum: cyfram R¹
 18prehendam:prehendenda Mg;
 praebendam La
 21 quidem etsi: quidem etenim R¹
 23 adversiones: animadversiones Ch
 29 percommodos, quos:
 percommodos, quas x z Va
 31 producam a nobis: producam in
 medium à nobis y
 33 congratulabere: atque congratulabere
 arbitror Ch La Mr R² Co;
 atque congratulare arbitror Mg
 34 aggrediar: agrediar Ar

IV

37 Consideranti: Cogitanti y
 40 syllabis: syllabas Fe; in syllabas Pa;
 syllabis Mg
 41 scribendi usum natura: scribendum
 usum nam La;
 scribendum usum Ch Lt Mr Pa

promptis investigatoribus et acutis
 coniectorebus inscrutabili; quodque
 horum nimirum, si totam rem satis
 perspexi, ex eo pendet usu litterarum
 et ratione, qua passim scriptitandis libris
 utimur. Quae res cum ita sit, in primis
 considerasse oportuit, qui sese litterae
 ipsae ad scribendi opus haberent et
 quibus principiis scriptura constaret atque
 perficeretur.

Itaque feci, studio enim et diligentia non
 mediocri, iterum atque iterum
 considerandis litterarum elementis et vi
 institi, quoad principia non nulla et
 notationes compertas feci valde
 commodas, adeo ut hinc apta ingenia
 maiorem in modum ad totam cyfrarum
 cognitionemprehendam iuvari se
 minime inficientur.

De his igitur annotationibus prius. Quae
 quidem etsi ad cyfras aliorum explicandas
 praecipue pertinere videantur, praebent
 tamen adversiones plerasque, (*Ba 202*)
 unde monitus ipse tuas compares cyfras
 scrutatoribus obscuriores atque
 impeditiores. Proxime subiungam modos
 varios partim usitatos partim non usque
 usitatos cyfrarum componendarum sane
 utiles et percommodos, quos plerique
 peritiores vehementer probent. Postremo
 producam a nobis inventam cyfram quam
 cum intellexeris admirabere,
 congratulabere. Institutum igitur
 aggrediar.

IV

Consideranti mihi notissimum illud
 occurrit quae loquamur, quae scribantur
 omnia constare dictionibus, dictiones
 ipsas resolvere syllabis, syllabas haberi
 litteris. Litteras igitur quales ad scribendi
 usum natura sui habeant se et quid inter se
 differant advertendum censui. Possem

uti prolixioribus, sed ut rem quam brevius
 fieri potest et expeditius transigam,
 syllabas effecit ordo et numerus litterarum
 varias, quoad integrae dictiones inde
 5 aliud atque aliud sonent et significant.
 De numero prius deque iis quae ex numeri
 rationibus pendeant.
 Hunc locum sibi praecipue vendicant
 vocales. A vocalibus igitur ordiemur.
 10 Etenim in syllaba unica erit tantum vocalis
 aut vocali altera erit adiuncta consonans
 aut demum plures cum vocali
 coniungentur consonantes. Ubi vocalis
 non sit, nulla dabitur syllaba. Ex quo fit
 15 ut, si apud poetam aut rhetorem paginam
 fortassis unam aut alteram desumpseris
 atque ex versibus seorsum hic vocales,
 isthic consonantes per se singulas
 ordinibus adnumeraris, procul dubio
 20 invenies vocales adesse perquam
 numerosas.
 Sic enim adnotasse videor apud poetas
 vocales a consonantibus numero superari
 non amplius quam ex octava; apud
 25 rhetores vero non excedere consonantes
 ferme ex proportione quam sesquiterciam
 nuncupant. Nam si fuerint quidem
 connumeratae in unumque collectae
 omnes istius generis paginae vocales
 30 numero puta tricentarum, reliquarum
 omnium consonantium numerus una
 coadiunctus erit fere quadringentarum.
 Et adverti inter vocales per se O litteram
 non eam quidem consonantibus sed
 35 vocalibus caeteris haberi scriptionibus
 infrequentiore.
 Proxime ad hanc raritatem accedit vocalis
 A; U quoque litteram quae vocalis sit
 rariusculam inveniri, tamen paulo hanc
 40 reddit numerosiorem V littera consonans
 quam alibi, cum de litteris atque caeteris
 principiis grammaticae tractaremus, quod
 medium quidpiam inter B atque V sonet,

1 ut rem quam brevius fieri potest et
 expeditius: ut rem brevissime x z Va;
 con piu breuità Ba
 2 transigam: attingam La
 3 numerus: numeris x; numero Co
 4 inde aliud: inda aliud Ch Mr
 5 et significant: atque significant La
 6 De numero: DE NUMERO VOCALIU
habet in marg. Pa ·
 deque iis: his Ch Mr Lt Va x;
 deque his quae ex numeri
 rationibus *iteravit* Ch
 7 pendeant: pendent dicendum est La
 8 praecipue: praecipue *in marg.* Mr ·
 vendicant: assumunt y;
 si usurparono e presono Ba
 10 erit tantum: tantum erit y z
 13 coniungentur: iungentur y
 18 isthic: istic Ch Ar Va
 20 vocales adesse: adesse *om.* Co;
 esse Ch La Lt Mr Mg R² ·
 perquam numerosas: molto manco
 di numero Ba
 22 Sic enim adnotasse: si adnotasse La ·
 poetas: ipsos poetas y
 25 rhetores: Rethores R²; retores Ch
 26 sesquiterciam: sexquiterciam Ch x z Va;
 sesquiterciam *deleto* sexquiterciam Lt ·
 Proportio sexquitercia est inter 4
 atque tres, quia continet ternarium
 et tertiam partem ternarii,
 sexquialtera autem 2 ad 3 quia
 continet binarium et dimidium
 binarii partem, dupla autem 6 ad 12.
glossam in marg. apposuit e. m. Ar
 27 nuncupant: vocant La
 28 connumeratae: communicatae
 x z Va ·
 collectae: collatae R¹
 29 istius generis: generis *solum* z ·
 paginae vocales: vocales *om.* x
 31 consonantium numerus: numerum Va
 32 coadiunctus: coadiunctis Lt
 35 scriptionibus: scriptoribus x;
 scriptoribus *in marg.* Ar
 37 raritatem: raritatem *om.* Ch Co;
add. in marg. Mg R²; claritatem R¹;
 raritate z Lt Va ·
 accedit: eccedit Ch ·
 vocalis: *om.* Lt
 38 quoque litteram: litteram quoque R¹
 39 hanc reddit numerosiorem:
 numerosiorem reddit hanc Mg R²
 40 V littera: N littera x Fe Pa Va;
V deleta N Ar
 41 quam alibi: quam alibi *usque*
 censerent sic *expunxit* Ch ·
 cum: quum z Va
 43 quidpiam: quippiam y (Ch *tacet*) z ·
 sonet, sic: sonet, si Fe Pa Va x

1 V quasi v : v quasi b Mr Co Va;
 v quasi B Pa La Mg R¹ R² Ba;
 v quasi B Vp; v quasi B Fe;
 v quasi v Ar
 3 fuere: *corr. a. m. ex fuisse* La
 4 scribendum: scribendam Lt ·
 censerent: putarent y
 6 in primis: imprimis La Vp Va ·
 frequentissimam: frequentissimas x
 7 Itaque: Itaque *usque* adverti om. Co
 8 isthaec adverti: hae adverti Lt
 9 Venio ad vocalium ordinem: *tit. DE*
 ORDINE VOCALIIUM Ar Pa
 10 ordines: ordine R¹;
 ordinem Fe Vp Va ·
 animadverti: adverti R¹ y
 13 interstituta: interposita La
 14 De vocalibus prius: prius om. Ch
 17 assequi: subsequi *adnotavit in*
 marg. Ar; sequi La Lt
 18 etiam: etiam litteram Ch
 19 Latina: Latina *corr. ex Latinam* La Ar;
 Latinam Fe Pa Va
 20 censuere: consueuere Va
 21 poetas: poetae Vp
 22 uterentur: invenirentur La
 24 et eam: et ea y; et cum Ar
 25 consonantem [ut]: [ut] *explevi* ·
 consonantem “ovem”:
 consonantem omnem y;
 come quando i Latini dico, Ouis
complevit Ba
 28 vidisse: me vidisse La
 29 sequitur eadem ipsa E: sequitur
 eadem ipsa E om. y²; E om. Co
 32 consequuntur: sequitur x;
 consequuntur z Va; consequuntur Lt
 34 adgeminentur: aggeminentur
 Ch Mg Mr R² Co; aggeminentur La
 35 “suus”: suis Ch
 40 et mediae et ultimae: et ultimae et
 mediae x Va
 41 inveniuntur: inveniuntur Ch

sic V quasi v hasta inflexa scribendam
 suadebam, atque hanc quidem ipsam
 fuere apud veteres qui F inversam
 scribendum censerent sic f . Caeterum
 inter vocales ipsas adverti E litteram atque 5
 in primis I frequentissimam apud Latinos
 inveniri. Itaque circa vocalium numerum
 isthaec adverti.
 Venio ad vocalium ordinem. Circa earum
 ordines ista animadverti. Nam aut 10
 vocalem vocalis (nulla interiecta
 consonante) (*Ba 203*) sequitur aut
 consonans vocalibus interstituta
 subsequitur. De vocalibus prius. Etenim
 sic videor comperisse post litteram A 15
 solere non rarissime eadem in dictione
 assequi litteram U et aliquando sequi
 etiam O aut ob diphthongos sequi et E;
 demum I vocalem Latina in lingua
 frequentius ponere post A non censuere 20
 quamvis apud veteres poetas “musai”,
 “animai” et huiusmodi uterentur. Tum et
 post vocalem O fortassis alicubi invenies
 vocalem I aut etiam U; sed et raro id et
 eam quidem frequentius consonantem 25
 [ut] “ovem”, atque post litteram ipsam O
 frequens sequitur E. Verum apud Latinos
 non memini vidisse A positam post O.
 Caeterum post vocalem E sequitur eadem 30
 ipsa E atque pariter singulae omnes
 reliquae vocales aptae post eandem
 vocalem E consequuntur. Quod ipsum
 itidem evenit vocali U atque itidem vocali
 I ut et ipsae adgeminentur
 consecutionibus uti “suus”. Easque 35
 passim caeterae omnes vocales
 consequuntur.
 Circa ordinem vocalium etiam
 consideranda haec sunt. Nam earum
 quaevis in dictionibus et primae et mediae 40
 et ultimae inveniuntur ut “aura”, quod
 ipsum in consonantibus non aequae
 est. Postremo ne hoc quidem

praetereatur, cuius omnium
consonantium vocalis quaevis adiungetur
atque item contra vocalibus consonantes
adiungentur et consequentur, non tamen
5 pariter omnes, ut videbis.

V

Atqui de vocalibus hactenus. Nunc de
consonantibus dicendum sequitur, et
10 prius de numero, post de ordine
transigemus.
Advertisse videor G scribendi usu venire
omnino rarissimam, tum etiam litteram F,
atque etiam B inter rariores collocandas
15 statuo, proxime autem ad has veniunt
litterae C, L, Q atque K. Contra autem
frequentissimam consonantium invenio S,
T et R, prope ut numero sui vocalem O
superent et a vocali A non valde
20 superentur. Proxime ad hasce tres videre
videor frequentes M atque N. Venio ad
ordines consonantium in dictionibus.
Ordo consonantium adnotatur aut ex
adiunctione aut ex consecutione. Inter
25 adiunctionem et consecutionem hoc
interest. Nam adiunctio dicitur cum ex
consonante una pluribusve adiuncta
vocali integra fiat syllaba ut “stat”.
Consecutio autem est cum littera, seu
30 vocalis illa quidem sit seu consonans,
ab antecedenti disiungitur, ex qua
disiunctione fit ut earum quaeque suae
per se deserviant syllabae ut
“ar-ma”, “cor-pus”. Ergo de adiunctione
35 prius consonantium, postea de
consecutione transigetur.

VI

Consonantes vocali ad syllabam
40 constituendam adiungentur variae.
Nam cum in data syllaba vocalem adesse
aliquam oporteat, fit ut in syllaba ipsa
alibi una tantum constet vocali littera ut

1 cuius: cuius Co Fe Pa x Va;
cuiusvis Mg;
cuius *corr. ex* cuiusvis La;
cuius *corr. ex* cuius Ar
3 atque item contra vocalibus: item
quaeque vocalibus Ch;
item que vocalibus La Mr;
vocalibus contra Vp ·
item contra: contra *om.* R¹ Lt
4 consequentur: consequenter La Vp

V

9 dicendum: dicendum est ne
pertractando La
10 post: postea Ch ·
de ordine transigemus:
transigemus *om.* Ch
12 Advertisse: *tit.* DE CONSONANTIBUS Ch;
tit. DE CONSONANTIUM NUMERO z;
De consonantibus advertisse Ch
13 rarissimam: rarissimum y z
14 collocandas: collocandam x
16 litterae C, L, Q atque K: litterae C
et L atque etiam Q y;
litterae C litteram K atque etiam Q
atque etiam B x;
litterae c littera l atque etiam q
atque etiam b Va z;
le lettere, C, L, & il Q, ancora &
il K Ba
17 invenio: invenies y
20 superentur: superetur z Va
21 Venio ad ordines consonantium in
dictionibus: *tit.* DE CONSONANTIUM
ORDINE Ar Pa
24 adiunctione: adiunctive Ch
28 syllaba ut: ut *om.* x z
29 Consecutio: Consecutio Ar Ch R¹;
Consecutio Vp ·
cum littera: U littera x z Va
33 deserviant: *solum* R¹ Lt;
deserviet Ch; deserviat Va;
deserviat *codd.*
34 “ar-ma”, “cor-pus”: corpus et
similia Ch;
Arma, & corpus; che la r, della
Arma se ne uà con la prima A; &
la m, con l’ultima A; & la r, del
cor, se ne uà con lo o, & il p, se
ne uà con lo u *explicationem*
praebuit Ba

VI

39 syllabam constituendam:
constituendam syllabam Lt
41 adesse aliquam: aliquam adesse Lt

1 "a-er": aer *codd.*; àer Lt;
 arx *maluerunt* x Ba
 2 adiungatur: adiungetur x z Va
 6 antecedent plusquam una:
 antecedens plusque una Vp;
 antecedent plusquam unam Ch;
 antecedens plusquam una R¹
 9 ac: aut Ch
 11 dabuntur quidem: quidem *om.* Ch
 14 sed: sed *usque* "stans" *om.* y²
 19 nunquam plus: non plus y ·
 ubicumque: uticumque Ch Fe Va;
 uticumque La Mg Mr R² Co Ar Pa
 23 aut etiam D forte: etiam *om.* y²;
 etiam D aut (aut *interscriptum*) Ar
 24 "adstrictus", "subscriptus":
 substrictus, adstrictus *mutato*
ordine verborum Ch;
 adstrictus, substrictus La;
 adistrictus, subscriptus Va;
 a[,]strictus, subscriptus R¹;
 a[,]strictus, substrictus Mg Mr R² Co;
 adscriptus, substrictus Lt;
 Adstractus, Subscriptus Ba
 25 "transtra": transta R¹
 26 aptissime: apte y
 27 subiungitur: subiungetur y z Va
 28 quod eam: quod tam x;
 quoniam eam Ch
 30 consuetudinem: consuetudine R¹
 31 sustulit: abstulit x; substulit z
 32 fortassis: forte y
 34 exscribendis: scribendis y ·
 "kelym": kelim Ch Vp Va Ba;
 Keljm R¹ ·
 "Kalendas": klendas Ch
 35 eiusmodi: huiusmodi Ch
 37 instituerint: instituerim x ·
 non satis: non satis *usque* litterae Q
om. Pa
 39 ipsum U, ut cappa KU sonet: ut
 cappa sonet Lt Mg Mr R² Co Va z;
 U ut K sunt Ch; u ut cappa La;
 ut cappa (K *supra lineam*) sonet x
 40 non eadem littera: littera *om.* Co
 42 "causamque": caussamque Ch

"a-er", alibi (*Ba 204*) ad vocalem
 adiungatur consonans non plus una, et
 ista quidem aut praecedet ipsam vocalem
 aut post sequetur. Alibi consonans et post
 vocalem et ante vocalem adiuncta aderit, 5
 alibi vocalem consonantes antecedent
 plusquam una; alibi vocalis ipsa
 consonantes praecedet plures; alibi media
 erit vocalis inter plures priores se ac
 plures posteriores consonantes. 10
 Sed ne ista alibi repetantur, dabuntur
 quidem syllabae in quibus ante vocalem
 adiungentur consonantes usque tres ut
 "scribo", sed post vocalem nusquam
 adiungentur plusquam solum duae ut 15
 "stans".
 Et hoc etiam faciat ad rem: inter duas
 vocales cuiusvis dictionis Latinae
 nunquam plus quattuor, ubicumque illae
 quidem positae intersint, consonantes 20
 inuenies, earumque istarum quattuor
 prima post vocalem nusquam ferme alia
 reperitur quam B littera aut etiam D
 forte N ut "adstrictus", "subscriptus",
 "transtra". Singulari cuius consonantium 25
 vocalis quaecumque aptissime
 subiungitur praeterquam ad litteram Q.
 Id quidem ea re, quod eam semper
 complexa sequatur U. In qua re
 consuetudinem scribentium admiror, quae 30
 K Graecam litteram ex usu sustulit, qua
 littera fortassis vel in plerisque indigemus
 veluti in Graecorum dictionibus
 exscribendis ut "kelym" et "Kalendas"
 et eiusmodi. 35
 Alia vero ex parte cum litteram U
 addendam instituerint ad Q, non satis
 meminisse visi sunt, huic litterae Q
 innatum esse ipsum U, ut cappa KU
 sonet. Equidem sic iudico non eadem 40
 littera "cespitem", "Ciceronem" qua
 "consulem", "curiam", "causamque"
 scribendum et eiusmodi. Sed de his alibi.

- Caeterum etiam X praeterquam in Graecis raro vocalibus praeadiungetur, et Z quoque litteram, quamvis aliquando forte in Latinis ad primas vocales
- 5 praeadiunctam videamus, id tamen erit non frequentissime. Qualiter singulae consonantes primis in syllabis dictionum ante vocalem praeadiungantur hactenus. Nunc vero qui post litteram ipsam
- 10 vocalem primis itidem in syllabis unica se habeat subadiuncta consonans investigemus. Sic advertisse videor post litteras vocales reliquas passim ferme omnes dari subadiunctas consonantes ipsis
- 15 in primis syllabis dictionum praeter paucas. Namque I quidem consonans atque V consonans atque etiam Q nulla in syllaba dictionis post vocalem adiungetur.
- 20 Littera etiam T, alioquin fortassis non frequentissima subadiungetur. Tum etiam litteram X raro nisi post vocalem E in Latinis subadiunctam invenies; et littera item G vocalibus subiungi recusat, nisi ubi
- 25 M aut N post eandem G consequetur. Aliae vero consonantes, (uti dixi) post vocalem in primis syllabis libere absque certo comite subsequenti adiungentur. Sed inter eas omnes litteras consonantes C, F
- 30 atque P littera ferme non nisi ubi adgeminabuntur post vocalem subadiungentur. De adiunctione consonantis unius post vocalem in primis syllabis hactenus. Nunc
- 35 de simili unius adiunctione post ultimam vocalem dicendum. (*Ba 205*) Unius igitur tantum consonantis adiunctiones post vocalem ultimam dictionis habebuntur aliae in monosyllabis dictionibus, aliae in
- 40 dictionibus plurium syllabarum. In ipsis quidem monosyllabis post vocalem passim caeteras reperies omnes consonantes subadiunctas exceptis his
- 2 raro: raris R¹ .
praeadiungetur: praeadiungeretur
x z Va
- 5 praeadiunctam videamus:
videamus *om.* x z Va;
invenies *coniecit* Me
- 8 praeadiungantur: praeadiungantur
corr. a. m. ex praeadiungentur La;
praeadiungatur Co
- 9 qui: quomodo Ch La
- 15 in primis: in primis *usque* paucas
om. Ch
- 17 Namque: Nam y z .
I: L x .
atque V consonans: atque u
consonans *add. in marg.* R²
- 18 in syllaba dictionis: dictionis *om.*
Co y2
- 19 adiungetur: subadiungetur y z
- 20 Littera etiam T: Tum etiam litteram
X raro nisi post vocalem E in Latinis
subadiunctam [adiunctam La;
subiunctam Ch] invenies. Littera
etiam T [etiam F Ch La], alioquin
[aliquando La] fortassis [fortasse
Ch] non frequentissima
[frequentissima La], omnibus
subadiungetur [adiungetur La;
subadiugnetur Ch]. Littera G
vocalibus subiungi recusat, nisi ubi
M aut N post eandem G consequetur
altera lectio y
- 23 subadiunctam: subiunctam x Va
- 26 Aliae vero: vero *om.* R¹ .
uti: ut Ar Pa Ch Co
- 28 subsequenti: subsequente x z Va .
Sed: Sed *usque* subadiungentur
om. y2
- 30 littera ferme *lacunam statuit* R¹
spatio interiecto
- 32 subadiungentur: subadiungetur x Va
- 34 in primis syllabis: primis in syllabis Lt
- 37 tantum: talem R¹
- 38 habebuntur: habentur La;
habebunt x
- 39 dictionibus, aliae in: dictionibus,
aliae in *om.* Ch Mr Mg R² Co;
dictionibus *om.* Lt
- 41 monosyllabis: monosyllabis
dictionibus Ch Lt Mg Mr R² Co .
vocalem: vocalem litteram y

1 F, G, P, Q, I atque V:
 F.G.P.Q.T ... V La;
 F G P Q ... V Pa
 2 plurisyllabis: pluris syllabis *corr. ex*
 pluribus syllabis La ·
 praeter *usque* plurisyllabis *om. y2*
 8 subadiunctas: subadiuncta x Va
 9 Z: autem .Z. Pa ·
 quid: quod x ·
 unum hoc: hoc unum La x

VII

14 quae cum: quae iam R¹
 17 nusquam in fine dictionis vel
 potius nusquam post vocalem
 subadiunctae: nusquam
 subadiunctae in fine dictionis vel
 potius nusquam post vocalem La
 19 reperientur: reperiuntur y2
 28 Litteram enim S in adiunctione:
 Litteram .N.S.M. adiunctione R¹;
 litteram n.s. in adiunctione Va Co
 30 L atque R: r atque l x
 31 istarum: mixtarum R¹
 32 adiunctiones: adiunctione x
 34 VII: ru Fe Pa Va Mg Mr R² Co Vp;
 ru *supra lineam corr.* VII Ar;
 Ru La R¹; sex Ch; sette Ba
 35 R: V Pa ·
 BR: BR *om.* Ch La;
 br *interscriptum* Mr
 37 in quibus autem: autem *om.* Lt
 38 sunt tres, videlicet: videlicet
tantum Ch
 42 saepius: superius x
 43 in principio dictionis: dictionis *om. z.*
 ponatur: ponantur Ch La R¹ ·
 numero sunt: numero *om.* Ch

F, G, P, Q, I atque V. In dictionibus
 autem plurisyllabis, praeter easdem quas
 recensui consonantes etiam non erit ut
 invenias subadiunctas B, C, D, fortassis
 etiam in Latinis L. Contra vero in ipsis
 plurisyllabis atque itidem in
 monosyllabis plerumque invenies
 subadiunctas M, N, R, S, T, X. De littera
 Z non habeo quid referam, praeter unum
 hoc, quod ea quidem apud Latinos
 ubique rarissima est. 5

VII

Venio ad consonantes quae cum binae
 tum etiam trinae adiunguntur. Istarum
 adiunctio varia est. Nam adiunctarum
 aliquae nusquam in fine dictionis vel
 potius nusquam post vocalem
 subadiunctae reperientur apud Latinos,
 aliquae nusquam in principio, nonnullae
 vero et mediae inter vocales et in
 principio et in fine dictionis adiunctae
 habebuntur. 15

Ex consonantibus quae praesertim
 principiis dictionum binatim
 praeadiungentur, semper earum altera aut
 erit S aut L aut R. Sed habent in quo
 differant. Litteram enim S in adiunctione
 nusquam nisi primam invenies; contra
 L atque R subadiunctarum secunda erit
 ordine, et duarum istarum consonantium
 adiunctiones quae nusquam aderunt in
 fine dictionis apud Latinos sunt numero
 XV, quarum sunt VII ubi postrema
 duarum est R et sunt: BR, CR, DR, FR,
 GR, PR, TR. Ubi vero sequitur L sunt
 quinque: BL, CL, FL, GL, PL; in quibus
 autem adiunctionibus praecedit S sunt
 tres, videlicet SC, SP, ST, addo etiam SQ.
 Tales igitur nusquam in fine reperiuntur.
 Contra vero earum duarum consonantium
 adiunctio quae saepius in fine, nusquam
 in principio dictionis ponatur, numero 25

sunt quinque: NC, NS, NT, NX, PS. Addo etiam LX atque RX ut “calx” et “arx”. Tusca lingua in principiis dictionum passim omnibus consonantibus praeponit

5 S praeterquam ad litteram X et duarum adiunctio consonantium una est quae in omni parte dictionis reperitur ST uti “stat”, “adest”, “restat”. Atqui de postremis istiusmodi consonantibus haec non

10 praeterisse faciet ad rem. Namque in fine quidem dictionis duarum consonantium adiunctarum post vocalem nullae erunt ultimae aliae quam T, S, X, adde etiam C. Atque eae quidem quas recensui

15 quattuor litterae ante se positae non aliis penultimis subiungentur consonantibus fere quam his: B, L, N, R, P, S, sed habent in quo istarum adiunctio varietur istic; nam post litteram quidem B postque

20 litteram P sola illarum quattuor unica subadiungetur S, post litteram vero L subadiungentur non aliae quam T aut X. Demum post litteram N libere sequentur subadiunctae quaevis illarum quas dixi

25 quattuor: T, S, X, C.

De adiunctione duarum consonantium hactenus, (*Ba 206*) ni fortassis considerasse oporteat, quoniam istarum omnium ex usu scribendo frequentius

30 veniat. Sed hoc ex iis quae superius diximus, satis apparet.

Trium consonantium ad vocalem apud Latinos praeadiunctiones sunt SCR, STR, SPL; addo etiam SCL ut “sclavus”, sed

35 Tusca lingua praeter has quibus utatur, adiecit hasce SBR, SDR, SFR, SGR, SPR, quibus adiunctionibus Tusci etiam interdum utuntur abiecta R. In omnibus igitur (uti vides) atque in harum similibus

40 ipsarum semper trium prima erit S, atque etiam sed raro post vocalem, idque non nisi in fine dictionis, consonantes adiunguntur tres uti “stirps”, “urbs”.

2 LX atque RX: ls atque rx Fe Pa Va x; ls atque rx *deleto* rs Ar; LX & RX Ba

3 Tusca: Tusca *corr. deleto* Tusca Mr; Tusca (h *supra lineam*) Fe; Tusca Ch R² Co Pa; Tusca *deleta* h Lt; Tusca Mg R¹

6 consonantium: consonantium. Consonantium x; consonantium Pa · in omni parte: parte in omni y z; omni in parte Va

8 “adest”: Adest et R¹

12 adiunctarum: adiunctarum R¹

14 Atque: atqui Mr z · eae: ea R¹

17 B, L, N, R, P, S: b.l.n.p.r.s. Pa

18 istic: histihic Ch

19 litteram quidem B postque: litteram q quidem b post Ch; litteram q et b postque La; litteram quidem B postquam R¹

20 illarum: istarum R¹

21 subadiungetur: subiungetur Ch

25 T, S, X, C: t.s.x.c. Ch; t.b.x.c. *littera s adiecta in marg.* Ar; t.b.x.c. *codd.* Ba

28 considerasse: considerare Ch · oporteat: oporteat Ch Mr

30 iis: his Vp y² Va

31 apparet: apparet Pa

35 Tusca: Tusca Fe Pa Ch Mg Mr R² Co; Tusca La · quibus: cuius R¹

40 atque etiam: aut etiam r Ch

43 “stirps”: scrips Co

1 consonantium: consonantibus x y;
consonantibus *in marg. apposuit* Ar ·
ante vocalem: ante vocalem et
post vocalem adiunctione. *om.* Pa

VIII

- 5 Venio ad consonantium: *om.* Pa
6 ad alteram consecutionem: *tit.* DE
CONSECUTIONE z
7 consecutio fiet: fiet *om.* x z Va
9 consonantes: consonantis R¹
11 serviat atque adiungatur: atque
adiungatur *om.* La
12 pertineat: pertineas R¹
13 promptum quidem: quidem *om.* z
15 ubi: ubi *om.* Fe Pa; ubi *in marg.* Ar ·
quales BB: quales *om.* y z ·
BB, CC, DD, FF et eiusmodi:
bb.cc.dd.ff.gg.ll.mm.nn.pp.rr.ss.tt.
et eiusmodi Ch;
BB CC DD EE e simili Ba;
bb.cc.dd.ff.gg. Mr La Lt
17 omnes conveniunt: conveniunt *om.* z ·
atque etiam: atque *om.* Mr Co;
atque *adiicit in marg.* Ar
18 hae: eae Ch Lt Mr; he R¹
24 consonantem B: consonantem *om.* Ch ·
caeterae: caeterae *ubicumque*
emendavit a. m. oblitterata littera a Lt
25 aderunt: asserunt La Mr Co x z Va;
afferunt Mg R² ·
praeter Q atque X atque Z:
praeterquam q.x atque z. Ch;
praeterquam q atque x atque z Lt
26 Tum etiam: Tum et Vp z Va
27 sequentur: sequuntur Mg
28 I, Q, R: la ,S, il ,Q, & la R Ba
31 rara I: I *om.* Co
32 consonans. At vero post litteram D
sequetur consonans I: consonans.
At vero post litteram d sequetur
consonans i *in marg. adiecit* Mg
34 sequetur S, V etiam: sequetur s .n.
etiam Fe Pa; u *deleta* n Ar
35 ut plurimum ipsam: ipsum ut
plurimum x; ut plurimum ipsum z
37 convertant: convertat Ch
38 adgeminentur: adgeminetur x z Va;
aggeminentur Ch Co ·
istae: isthe R¹; istaec z Va;
isthaec Vp
39 non invitae assequuntur, ...
assequuntur: non invitae
assequuntur ... consequentur Va x;
non invitae sequentur ...
assequuntur Lt;
andranno volentieri innanzi ...
doppo Ba

Hactenus de consonantium ante vocalem
et post vocalem adiunctione.

VIII

Venio ad consonantium ipsarum inter se 5
alterius ad alteram consecutionem. Atqui
etiam quidem consecutio fiet (ut diximus)
cum duas inter vocales ita erunt in eadem
dictione positae consonantes duae, ut
earum una praecedenti vocali, altera 10
subsequenti serviat atque adiungatur.
Quod igitur ad consonantes pertineat,
promptum quidem est, similem quamque
consonantem sui similem sequi, uti sunt,
ubi adgeminantur, quales BB, CC, DD, FF 15
et eiusmodi, in qua adgeminatione fere
omnes conveniunt praeter X atque etiam
Q. Nam hae quidem in dictionibus non
geminantur.
Sed de singularibus istiusmodi 20
consonantibus, quantum faciat ad rem,
taliam collegisse videor. Namque in eadem
dictione post litteram quidem
consonantem B passim caeterae omnes
disiunctim aderunt consonantes praeter Q 25
atque X atque Z. Tum etiam post litteram
L item omnes aequae sequentur
consonantes disiunctae exceptis I, Q, R et
post litteram R quaeque reliquae omnes,
etiam X quamvis ea quidem rarissima, 30
rara etiam sequetur F littera et rara I
consonans. At vero post litteram D
sequetur consonans I, sequetur L, M, N,
sequetur S, V etiam consonans atque R
atque T quamvis istarum quaeque ut 35
plurimum ipsam praecedentem in
dictione D convertant in se, ut exinde
adgeminentur. Sed alioquin istae ipsae
quas recensui litterae non invitae
assequuntur, caeterae aliae non facile 40
assequuntur.
Contra post consonantem V post etiam
consonantem I eadem in dictione nulla

sequetur disiuncta consonans, post vero
 litteram C consonans nulla nisi eadem
 ipsamet C atque item T littera, et post
 litteram F itidem nullae nisi eadem F aut
 5 forte in Graecis T. Post vero litteram P
 etiam nulla nisi T atque S et nulla itidem
 post ipsam T nisi Q, post litteram quidem
 G solae consequentur disiunctae M atque
 N et post litteram M sola B sola etiam P
 10 et fortassis etiam F.
 Tales igitur inter se consequentur
 disiunctae aut non consequentur eadem
 in dictione consonantes quales
 recitavimus.
 15 (*Ba 207*) Et quod etiam hic non
 praetermittendum occurrit annotavi D
 litteram inter vocales positam si illic eam
 alia sequatur consonans solere hanc D
 nullam reliquarum vocalium sequi aliam
 20 praeterquam solam A ut “admissus”,
 “adiuvo”. Hactenus de duabus
 consonantibus.
 Cum autem inter duas vocales aderunt
 consonantes tres, sic invenies prope
 25 ubique primam earum esse praecedenti
 vocali adiunctam et reliquas duas istarum
 esse adiunctas vocali sequenti ut impleo
 instruoque; siquis dixerit, eccum,
 “transportavi” istinc enim NS ad priorem
 30 vocalem A videri adiunctas esse, et
 “pistris”, nam isthic omnes illas tres
 consonantes ad ultimam I vocalem
 adiunctas esse, id ego fortassis non libere
 concedam; tamen istiusmodi rara sunt et
 35 omnia collegisse difficillimum. Nos vero
 quae frequentius adveniunt annotavimus.
 Sed hoc faciat ad rem: vix enim ulla
 dabitur dictio Latina in qua duas inter
 vocales adsint consonantes tres quin
 40 earum prima sit aut B aut D aut X aut M.
 Et de tribus consonantibus hactenus.
 De quattuor autem litteris consonantibus
 inter duas vocales positis fere idem ipsum

2 C consonans: c quam x z Va ·
 nisi eadem: eadem *om.* y
 3 item T littera, et post litteram F:
 item t et post f Ch Lt La Mr R²;
 item i et post f Mg ·
 littera, et post ... in Graecis T: *om.* Co
 7 ipsam T: ipsam e x; ipsum te Ch ·
 post litteram: post ... atque N *om.* x ·
 quidem G: quidem *om.* Mg;
 quidem q Ch
 8 solae consequentur: consequentur
 sole *corr.* ex consequenter sole La
 9 post litteram M: post litteram Lt ·
 sola B: sola B et P y;
 sola B et sola P x Va;
 sola B sola etiam P z
 17 illic: illhic Ch
 20 ut “admissus”: “admissus” *om.* R¹
 26 istarum: ipsarum y²
 27 vocali: vocalis Ch ·
 ut impleo instruoque; siquis: ut
 impleo *om.* *codd.*; ut siquis La;
 come quando si dice, Instruo, &
 Impleo Ba
 28 siquis dixerit, eccum,
 “transportavi”: haec cum Ch;
 eccum *deleto* equm La;
 Et se alcuno dicessi, ecco che io le
 trasporterò Ba;
conieci quod locus plane corruptus
videtur
 29 istinc enim NS: istinc n.n.s. Fe Va
 Lt Mg Mr R² Co x; istinc NS La;
 isti hinc n et s Ch;
 30 videri: videndum La
 31 nam isthic omnes illas tres: nam
 istic omnes illae tres *codd.*;
 non isthic omnes illae tres Ch;
 nam istae omnes tres La
 32 vocalem adiunctas esse: adiunctas
om. R¹
 34 tamen: tum x Va
 36 adveniunt: adveniant x Va
 39 quin: qum Fe Pa; quia x
 42 litteris consonantibus: litteris *om.* x

1 semper erit: erit semper Ch;
 ipsum semper *om.* Lt
 4 istic: isti hic Ch ·
 “transfretari”: [transfretari] *lac.* Ch
spatio interiecto, transfetari Va
 6 affirmandum censeo: adfirmandum
 censeo z; ad firmandum Va;
 affirmo y
 8 semper istarum: istarum *om.* y
 9 hoc est: hoc etiam x
 11 Tum etiam: Cum etiam La;
 Tum et Vp Va
 13 primam semper: semper *om.* x Co
 14 non aliam quam: quam *om.* R¹
 15 frequenter: frequentius Va Ch ·
 R: R, B, D, N, L, R *habent* Ba R¹;
 B, D, N, L *habet* Ch *negleta* R *in*
fine

IX

19 quaenam ex vocalibus frequentior
 scribendo: que nan scribendo
 frequentior ex vocalibus R¹
 20 inveniatur: inveniatur Ch
 21 vocalis altera: vocali alterae Ch
 25 adiunctione et consecutione:
 adiunctiones et consecutiones Ch
 27 aptis: apertis Vp ·
 ingeniis: ingenii R¹
 30 collectis: collecti x
 32 dabitur: dabatur *corr. a. m. ex*
 trahatur La
 33 otiosas: ociosas Mg R² x z Va
 36 illic plus viginti: illic *om.* y²
 38 Hae: Hae autem Ch
 39 his adde: adde his Lt
 41 superaggeminatae: subaggeminatae Ch;
 supergeminatae La

semper erit. Nam vocali priori istarum
 non plus una adiungetur, reliquae vero
 tres vocali adiungentur postremae, nisi
 forte istic: “transfretari” duae sint priores
 consonantes vocali priori adiunctae. Sic
 affirmandum censeo: ubivis inter duas
 vocales erunt consonantes quattuor,
 semper istarum tres ultimae ex numero
 erunt illarum quas supra recensuimus, hoc
 est ex iis quae ternatim ante vocalem
 adiunguntur. Tum etiam annotasse videor
 istarum quattuor consonantium quae duas
 inter vocales ponantur primam semper
 solere esse non aliam quam B aut D aut
 N, ultimam vero L atque frequenter R. 5
 10
 15

IX

Diximus de numeris ordinibusque
 litterarum quaenam ex vocalibus
 frequentior scribendo inveniatur quamve
 vocalem vocalis altera subsequi soleat et
 de consonantibus itidem quaenam earum
 numerosior habeatur et circa scribendi
 ordinem quales sese habeant consonantes
 adiunctione et consecutione. Ex iis quae
 recensuimus facile (ni fallor) intelliges
 aditum patere et viam aptis ingeniis quo
 bellissime signis cyfrarum mandata
 comprehendant atque explicent. Nam
 collectis ex epistola conscripta cyfris,
 collectis inquam figurarum varietatibus
 pro earum numero dabitur coniectura tot
 esse istic otiosas et (uti aiunt) nihil
 importantes aut etiam duplicatas, hoc est
 quae eandem significant litteram, quot
 erunt illae quidem illic plus viginti; litteris
 enim non plus una de viginti scribendo
 utimur. Hae sunt: A, B, C, D, E, F, G, I,
 L, M, N, O, P, Q, R, S, T, V, X; his adde
 si placet Z, itaque viginti. Caeterae omnes
 erunt superfluae aut superaggeminatae.
 (*Ba 208*) Ex omnibus constabit has esse
 vocales quas frequentius offenderis et
 20
 25
 30
 35
 40

quae non longius inter sese distabunt et
 consonantes etiam ex earum frequentia et
 raritate quales sint ex annotationibus quas
 recensuimus indicia patebunt. Tum earum
 5 inter se adiunctionibus et consecutionibus
 pensitatis praestabitur, ut minus atque
 minus te illorum qui ita scripserint,
 commenta lateant. Sed exercitatio
 indagandi et animi intentio in primis ad
 10 hanc rem praestat. Verum quod superius
 non diximus et fortasse hic meminisse
 admodum iuvat sic videor annotasse
 vocalem saepe in eadem dictione alteram
 sequi vocalem nulla interposita
 15 consonante. Tum et duas inter vocales ut
 plurimum non plus una adesse in eadem
 dictione interpositam consonantem
 invenies et saepius consonantes duas; tres
 vero consonantes inter istiusmodi vocales
 20 in eadem dictione invenies rariusculas et
 longe etiam rariores quattuor.

X

De notis litterariis quales sese natura sui
 25 communi pro usu Latinorum habeant
 hactenus. Nunc de variis construendarum
 cyfrarum commentis sequitur ut
 referamus. Sed prius quod ad universas
 cyfras offuscatores dandas faciat, iuvet
 30 paulo apertius explicasse. Namque
 curandum quidem est ut vocalium atque
 item consonantium quae frequentiores
 scribendo veniant characteres nobis
 suppeditent plures atque dissimiles;
 35 etenim plures quidem aderunt quae dicant
 E, plures item quae dicant R atque
 istiusmodi et scribendo non semper
 eodem uno sed eorum istorum altero
 atque alteris utemur.
 40 Tum conferet orthographiam neglexisse.
 Scribam enim "arrogans" per unum R
 atque perinde nusquam litteras
 aggemino. Non addam ad Q litteram U,

1 inter sese: inter se R¹ Ch La Lt
 2 consonantes etiam: etiam *om.* Ch
 3 quales sint ex annotationibus: sint
 ex annotationibus *om.* R¹
 4 indicia: inditia Ch; et indicia Co ·
 Tum: tum etiam Va
 6 pensitatis praestabitur: praestabitur
om. Ch
 13 vocalem: vocale Vp
 18 saepius: saepe R¹; & saepius et z ·
 tres vero: tres vero vero R¹;
 tris vero Va
 21 longe etiam: etiam *om.* Ch; et Co

X

24 De notis: E notis Ar Fe x; Et notis Pa
 25 communi pro usu: pro usu
 communi x
 27 commentis: conventum Ch
 28 ad universas cyfras offuscatores:
 cyfras *om.* Ch;
 ad offuscatores cifras La
 29 offuscatores: obfuscatiores x z Va ·
 iuvet: iuvat y
 30 explicasse: explicasset x
 31 curandum quidem est: est *om.* R¹
 33 characteres: characteres Ch Va;
 characteres R¹ ·
 nobis: vobis Ch
 35 aderunt: aderant R¹
 36 item quae dicant R: quae item
 dicant U x
 40 orthographiam: ortographiam Ch
 41 "arrogans" per unum R: arrogans
 per unum r, ita arogans Ch
 42 perinde: etiam y ·
 litteras: litteris Ch
 43 aggemino: geminabo y ·
 Non addam: Non *om.* Ch

1 nusquam: numquam Vp
 2 consonantem V aliam ab vocali:
 V *om.* x; la V vocale Ba ·
 confert: conferet Ch Mg Mr R² Co;
 conferet *deleto* confert *a. m.* La
 4 aliquas exscribere: aliqua
 perscribere y ·
 veluti dictiones: veluti *om.* Pa
 9 redeo: reddeo Mg ·
 rem: eam x ·
 Resumenda sunt quae a principio:
 Resumenda sunt quae principio y
 (Resumendo quae principio Ch)
 12 id quod: id quod *corr. ex* aliquid
a. m. La

XI

19 A, B, C et eiusmodi:
 a.b.c.d.e.f.g.i.l.m.n.o.p.q.r.s.t.u.x.z. Ch;
 A, B, C, D, E, F et caet La
 23 utantur: utuntur y; utatur Fe Pa Va
 27 adinventis: adiuventis Vp
 28 aliud atque aliud: atque aliud *om.* Pa
 29 rerum notarum: rerum *om.* R¹
 30 ab natura: a natura R¹; ob nam Ch
 31 ferunt: ferunt *corr. a. m. ex* fuerunt La
 33 hae: ea y z Va
 34 fingenti: fingenti *corr. ex* fungenti La ·
 collibuerint: collibuerit Ch
 36 aut singulas: singulas aut Ch Mg Lt
 Mr R² Co z; singulas ut La
 37 aut postremo etiam: etiam *om.* Vp
 39 uti est A: uti est A *hic abrupte*
desiit La *qui praeterea obsignavit*
chartam
 40 significabit: significat Mg ·
 litteram ut: litteram *om.* x ·
 ut puta G: q Co
 43 usitatis: usitatis *usque* post diem
 (21. 42) *duobus foliis avulsis lac.* Va

nusquam apponam H statuatque per se
 consonantem V aliam ab vocali. Et confert
 utique maxime principiis et alibi per
 epistolam aliquas exscribere veluti
 dictiones vocalibus non intermissis aut
 consonantibus sublatis aut demum quae
 penitus nihil significant. Talia igitur
 observasse confert cyfris conscribendis.
 Nunc redeo ad rem. Resumenda sunt quae
 a principio exposuimus, cyfram esse
 rationem scribendi notis ad arbitrium
 significantibus id quod inter se scribentes
 constituissent. Hic igitur videndum est
 quibus notis et quid inter se constituisse
 uspiam scriptores possint.

XI

De notis prius. Notae litterariae aliae
 usitatae uti apud nos Latinos A, B, C et
 eiusmodi; aliae vulgo non usitatae.
 (Ba 209) Inter quas sunt apud nos non solum
 quibus aut Graeci aut Arabes aut aliae
 nationes inter suos exscribendis utantur
 libris, sed vel in primis quas quisque suo
 ingenio exquisitas fecerit, uti sunt quae
 fortassis punctis lineisve figurisve aliis
 novissime adinventis habeantur; et
 significabunt ista quidem aliud atque
 aliud ad arbitrium non ex certa rerum
 notarum ducta similitudine ab natura,
 quales ferunt esse, quae vetustis
 Aegyptiorum obeliscis mandabantur, sed
 portantibus rerum notas uti hae quidem
 cuique fingenti collibuerint. Quid
 collibuisse potuerit, est ut singulae figurae
 aut singulas litteras significant aut syllabas
 aut dictiones aut postremo etiam
 orationes integras indicent.
 Itaque aut usitata littera uti est A aliam
 quamquam significabit litteram ut puta G
 et littera B itidem aliam, puta significabit
 M atque istiusmodi constitutione formis
 litterarum usitatis novissime dabuntur

insolitae significationes, ut cum ex
 constituto aliud sonent, quam in libris
 maiorum consueverunt; aut istarum loco
 [...] utamur. Simplicium ergo litterarum
 5 hic unus erit modus. Erit etiam non solum
 atque supra diximus ut plures possis
 characteres cum usitatos tum inusitados
 ponere qui et singuli per se et simul
 quoque iuncti sive duo, sive tres sint sive
 10 plures vim unius tantum habeant litterae.
 Rursus e contra poteris uno tantum
 caractere plurium litterarum significata
 enuntiare earum maxime quas
 combinales appellamus ea re quod
 15 scribendo persaepe binatim adiungantur
 uti sunt consonantes pleraeque omnes
 post litteram S aut item ante adiunctae ad
 litteram L litteramve R. Poteris praeterea
 constituere ut litterarum characterumque
 20 istorum figurae integram significant
 syllabam vel etiam dictionem aut demum
 integram aliquam orationem puta istic ut
 A “pontificem”, B “exercitum”, D
 “classem” indicet et pari ratione ut R
 25 “hostes-dicat-movisse castra”, S
 “exercitum inopia rerum laborare” et
 istiusmodi quae libuerint. Quae quidem
 omnia una, duabus pluribusve notis cum
 usitatis tum inusitatis et confectis
 30 constituere ad arbitrium poteris.
 Adde quod scribendi ordo etiam singulis
 litteris ponendis pervertitur
 disseminationibus litterarum puta si prima
 scribenda legendaque littera dictionis
 35 ponetur ut sit in linea ordine ultima et
 secunda eius dictionis istius ponetur ut sit
 eodem in versu penultima et quarta
 epistolae ponetur in versu ut sit secunda
 et eiusmodi.
 40 (*Ba 210*) Deinceps certo constituto
 disseminandi ordine reliqua consequentur
 ex quo intelliges dari perinde modum uti
 a primo ad secundum versum aut ad

1 ut cum: cum *om.* y z
 2 sonent: sonet Ch Mg Co
 3 aut istarum loco [...] utamur: aut
 istarum loco utamur x;
 ut istarum loco putamur Ch;
 aut istarum loco .: utamur Mg Mr
 R² Co z;
 O uero in cambio di queste [lettere
 noi ne metteremo alcune a campo,
 che non sieno mai piu state usate
 da alcuno: &] ce ne seruiremo [in
 cambio delle solite.] *ita explevit* Ba
 7 cum: tum Ch
 9 sive tres sint sive plures: sive tres
 sive plures sint Mr Mg Lt Co;
 sive tris sive pluris sint Ch z
 11 Rursus: Rursum x
 14 combinales: combinales R¹
 15 persaepe binatim: binatim
 persaepe x ·
 adiungantur: coniungantur Lt Mr;
 congiungantur Ch
 16 uti sunt: sicut Pa
 17 ad litteram L: ad litteram i Ch
 22 istic: istis Ch Vp ·
 istic ut A: istic ut a *hic desinit* Mg
multis foliis vacuis relictis
 23 D “classem”: E “pecuniam”,
 F “bellum” *add.* Ch
 26 exercitum: exercitus Ch ·
 laborare: laborat Ch
 28 pluribusve: pluribusque x;
 plurisve Fe ·
 cum: tum Ch
 31 Adde quod: poteris ad quod x ·
 etiam: et x
 34 scribenda: scribendaque Mr R² Co
 Fe Pa;
 scribenda *corr.* *ex* scribendaque Ar
 37 penultima: penultima *usque* sit *om.* Ch
 42 intelliges: intelligis z
 43 a primo: a principio x

5 explicabilis: explicabitur Ch;
 explicabis Mr x
 6 institerit: instituerit R¹
 8 atque de ordine: atque ordine x
 9 diximus: dissimus Vp ·
 erit: erunt y* ·
 ut omnia: omnia *om.* R¹
 10 ex: de Pa ·
 Tum: tu x
 12 vertetur: vertere x ·
 uti hic, ipsa haec praepositio “pro”
 significet “ad”: ut hic, ipsa “haec”
 praepositio pro significet “ad” Ch;
 uti hic ipsum hoc adverbium “pro”
 significet “ad” z (Ba);
 ubi hic ipsum hoc adverbium pro
 significet ad x;
 ubi “hic” ipsum hoc adverbium
 pro significet ad Vp
 14 “in” significet “sub”: significet *om.* x
 16 veluti: veluti *usque* in nomina
adecit in marg. a. m. tantum R¹;
adest in Ba
 24 similia: consimilia x
 25 persequi: prosequi x
 28 aptissimus: aptissimum Mr R² Co x z
 29 rhetoremve: Rethoremve Ch R²
 30 aliquam: aliquem *codd.*
 31 epistolam: aepistolam R¹
 35 quae: qui *codd.*
 36 isthaec quae: haec quae y*
 39 appositis indicabis: indicabis *om.* R¹
 40 suspicione: suspitione Mr x z
 41 comma: coma *codd.*
 43 qui et quo id indicium: qui et quo
 ad indicium Ch;
 qui et quo id hoc indicium x

alium quemvis ex pluribus et variis
 versibus transferantur; quae ratio prope
 infinita est constitutionumque varietate
 sane obscura, sed ob eius constantiam
 ordinis tandem explicabilis ubi sagax 5
 acutusque pervestigator institerit.
 Cuncta haec quae de litteris commutandis
 atque de ordine praepostero et perverso
 disseminandis diximus, eadem erit ut
 omnia aequae etiam ex syllabis possis. Tum 10
 etiam integra ipsa dictio alteram
 quamquam in dictionem vertetur, uti hic,
 ipsa haec praepositio “pro” significet
 “ad”, et “in” significet “sub” et eiusmodi,
 et nomina utique alia vertuntur in nomina, 15
 veluti si posuero ut “liber” dicat “classis”,
 “ager” dicat “legiones” et eiusmodi
 vertetur nomen et in pronomen ut “ego”
 dicat “pontificem”, “tu”-“consul”, et quivis
 talia. Et verba mutantur in nomina, factis 20
 et temporibus verborum ut sint casus
 nominum, ut hic “pater” pro “lego”,
 “patris”-“legebam”, “patri”-“legi”, “patre”-
 “legam” et similia quae longum esset
 persequi. 25
 Et disseminasse, insuper cum syllabas
 tum vel maxime dictiones modis etiam
 prope infinitis licebit, quorum aptissimus
 est ut librum, poetam, rhetoremve ex
 priscis aliquem sumas tibi aut aliquam 30
 extempore fingas narrantem epistolam
 quidvis familiare, in qua sint verba et
 dictiones aptis locis dispersae, quae
 quidem verba alioquin faciant ad tuam
 scribendi necessitatem; quae verba 35
 isthaec quae sic interiecta velis ab amico
 in provincia annotari et colligi legendo
 certis ex instituto cognitis inter vos signis
 loco appositis indicabis.
 Quae signa velim suspicione penitus sint 40
 vacua uti puncto, comma, virgula
 interlineari in margineve posita aut
 oblitura, abrasura et eiusmodi, qui et quo

id indicium curiosos magis lateat
 scrutatores, instituisse poteris ut non
 isthaec modo ipsam quam indicasse
 dictionem velis sed vel proxima
 5 praecedens aut posterior aut opposita aut
 ad certum sive dictionum aliarum seu
 versiculorum numerum distantem ab his
 quae innotata signis inveniet colligant.
 Quae de littera et syllaba et dictione
 10 transegimus eadem aequae omnia de tota
 poteris integra oratione efficere,
 commutare scilicet ut aliud significet
 pervertereque ut stent alienis
 scrutatoribus veluti foliis arborum
 15 mandata quae ventus cum dissipasset
 nullo in ordine in unum a te collecta
 et disposita sint.

XII

20 (*Ba 211*) Atqui sunt quidem et aliae
 huiusmodi rationes ad rem fortassis
 pertinentes. Sed quae hactenus recensui
 sufficient. Ni forte tu a me inepta illa
 quae aliqui pulcherrima ducunt expectas
 25 uti sunt quae de lacte salsoque liquore et
 caepa et huiusmodi quaedam quae non
 nisi calefacta igni aut pulveribus aspersa
 et oblita aut novissime certis aquis
 madefacta aut non nisi sub radio solis
 30 leguntur. Futilia quidem haec. Ea etiam
 quae de sagitta, loro, lepore abrasoque
 homine a maioribus referuntur non tanti
 sunt ut ea non dico melioribus praeferam
 inventis, sed non is sum qui talibus
 35 confidendum statuam. Sed dein ipse, ubi
 talia delectent, referam animi gratia ex
 nostris occultioribus aliquid.
 Sunt corporis partes in homine
 occultiores fortassis quam pedis ungula in
 40 iumento, id est in quibus possis epistolam
 perscribere non brevissimam liquore
 quodam, quo fiat ut post diem plus
 vigesimum bellissime legatur, et interea

2 instituisse: constituisse x
 3 ipsam quam: ipsam om. x
 5 praecedens: procedens R¹;
 praetendens Fe Pa;
 praecedens *corr.* ex praetendens Ar
 8 innotata: annotata Ch Mr Co z
 9 et syllaba et dictione: et dictione
 om. Co
 10 de tota poteris: poteris de tota y2*
 12 ut aliud: ut aliquid x; aut aliud Co
 13 pervertereque: perverteretque Fe Pa;
 pervertereque *deleta* t Ar
 16 in ordine: inde ordine Fe Pa y*;
 in ordine *corr.* ex inde Ar

XII

20 Atqui sunt quidem: quidem om. x
 22 recensui: recensuimus x
 23 tu: hic tu y* z .
 illa: illas Mr
 24 expectas: expectes Ch
 26 caepa: caepe x z .
 huiusmodi: eiusmodi z
 28 novissime: novissima R¹
 30 Futilia: Futilia *tantum* Ar;
 Utilia *codd.*; debili Ba
 31 sagitta: sagicta Fe Pa .
 abrasoque: a rasoque R¹
 32 referuntur: referantur z
 34 sed non: sed non *usque* statuam
 om. Ch .
 non is sum qui: non ipsum qui x
 35 Sed dein ipse: Sed dein Mr Lt Co;
 ipse om. Pa *spatio interiecto*;
 Sed tamen Ar; De his tamen Ch
 36 delectent: delectant Ch
 38 corporis partes: partes corporis x
 39 occultiores fortassis: fortassis om. Ch .
 pedis: pedes Mr Co x z .
 ungula in iumento: in iumento om. Ch
 40 id est: hoc est z .
 possis epistolam: epistolam possis x
 41 perscribere: conscribere Ch
 42 quo: qui R¹ .
 plus vigesimum: *hic resumit* Va

1 aquave et thermarum: et
thermarum *om.* Ch;
etiam thermarum Co Lt
3 aqua: acqua Mr R¹
4 recontrahuntur: recontrabuntur Vp ·
obintegunturque: obincogunturque
Fe Pa Va R² *dubitanter* Lt;
obintegunturque *corr. delete*
obincogunturque Ar;
obhinc agunturque Ch
6 rugosissima: rigosissima Ch
7 nullam suspicionem: nulla
suspitione x; nulla suspitionem Pa
9 relinquunt: relinquunt x; relinquunt Ch
10 perleguntur: leguntur y*

XIII

17 omnium: hominum x; huomini Ba ·
qua quis: quae vis R¹; qua vis Vp
20 apertiusque: aptiusque x;
piu aperto Ba
22 ignoraris: ignoraveris R¹ Co
28 Numquam equidem: equidem *om.* Ch
29 conscius: cosius Ch ·
assequitur: assequetur Vp y* z
30 quidpiam: quippiam y* z ·
eorum quae: eorumque Ch
31 offenderit: ostenderit y*
35 et contra leget: et aequaleget y2*
43 utatur: vocatur Ch

sudore aquave et thermarum non
abstergatur. Cumque has partes post
inscriptas litteras foveris aqua certis rebus
medicata recontrahuntur obintegunturque
multo in pusillum globum 5
superinductaque crispitate rugosissima
spississimaque prorsus inde nullam
suspicionem litterarum, eas ut discernas,
relinquunt. Postremo alia ubi fovebuntur
aqua apertissime expaginata perleguntur. 10
Sed de huiusmodi occultioribus naturae
alibi.

XIII

Nunc de scribendi ratione a nobis inventa 15
dicendum sequitur. Habet ea quidem has
commoditates, nulla omnium qua quis uti
possit cyfra expeditior, nulla scribitur
commodius, nulla ubi ex instituto modum
teneas, promptius apertiusque legitur, 20
nulla (indices constitutos inter me atque
alium, ad quem scribo, si ignoraris)
excogitari potest obscurior. Hoc affirmo
omnia cunctorum hominum acutissima
et solertissima ingenia omne 25
vigilantissimorum studium omnis quaevis
perscrutandi ars et conatus frustrabitur.
Numquam equidem nisi constituti
consciis assequitur, ut sua industria
quidpiam intelligat eorum quae nostra 30
isthaec cyfra scripta offenderit.
Adde quod hanc vocatus quivis ex vulgo
tabellarius te dicente scribet litteris usitatis
porro et cognitis, tamen quid scripserit,
penitus ignorabit et contra leget alter 35
quivis eandem scriptam ad te ex
provincia epistolam; tu cuncta lucidissime
intelliges, ille vero cui legendam te
audiente dederis, ne syllabam quidem
unicam apprehendet, (*Ba 212*) ut hanc 40
merito esse regibus dignam cyfram
statuam, qua sine conscio interprete
levissima opera expeditissime utatur.

De his hactenus. Nunc rem ipsam
 prosequamur.
 Scribendi autem ratio occultissima et
 commodissima, quam imprimis
 5 probemus, haec est.
 Facio circulos duos duabus tabellulis
 aeneis, unum maiorem qui stabilis dicitur,
 alterum minorem quem appellamus
 mobilem. Excedit autem stabilis mobilem
 10 ex suae diametri parte nona. Totas
 circumferentias amborum circularum
 divido in partes coaequales quattuor et
 viginti. Hae partes domicilia nuncupantur.
 In singulis maioris circuli domiciliis
 15 singulas inscribo litteras maiusculas
 rubrica ex assueto litterarum ordine ut sit
 prima A, secunda B, tertia C et deinceps
 reliquae; H vero atque K quod earum
 usus non usque exigitur praetereantur.
 20 Erunt igitur maiusculae isthaec numero
 viginti quas et supra recensuimus atque
 hae litterae domicilia itidem occupabunt
 etiam viginti et dicentur domicilia
 stabilium verarumque litterarum.
 25 Quattuor vero isthaec quae reliqua
 supererunt vacua domicilia dicentur
 numeralia, ea re, quod in singulis eorum
 suis adscribetur numerus caractere
 pusillo ex atramento, sic nam in primo 1,
 30 in secundo 2, in tertio 3, in quarto 4.
 Itaque hoc modo cuncta maioris circuli
 domicilia suis litteris complebuntur.
 In minore autem circulo tot similia erunt
 domicilia numero illis superioribus
 35 compari et lineis correspondentibus in
 singulis istorum domiciliorum, quae
 mobilia appellabuntur, singulae
 inscribentur non ut superiores maiusculae
 quidem, sed minores litterae atramento et
 40 adscribentur non ordine ut istae stabiles
 sed disseminatae, ita uti manus et casus
 dabit, puta ut prima istarum mobilium
 isthic erit a, secunda g, tertia q et

3 et commodissima: et
 commodissima *add. in marg.* Ch
 5 probemus: probamus Ch
 6 circulos duos: duos *om.* R¹
 9 Excedit: praecedit x
 10 suae: sui x; sua Ch; sui *deleto* suae Lt
 12 divido in partes: divido *om.* Fe Pa;
 divido *in marg.* Ar;
 divido *post* viginti y*
 14 maioris: maiorib. Va
 15 inscribo: ascribo R¹
 16 ut sit: ut fit x Va
 18 H vero: vero *om.* R¹
 21 et supra: et *om.* x
 25 isthaec: istic z Va; isthic Vp
 26 supererunt: superantur Vp ·
 dicentur: dicuntur x
 27 ea re: et a re x ·
 eorum: earum Co x z Va
 28 caractere: caractere Ch Va
 29 in primo..., in secundo..., in
 tertio..., in quarto...: prima ...
 secunda ... tertia ... quarta x z Va
 38 ut superiores: (ut superiores) Mr R² Co
 42 ut prima: ut prima *om.* Lt;
 ut *om.* Va Co Ch Mr

- 1 quoad: quo ad Ch
 2 domicilia: domiciliis Co
 5 quarum: quorum z ·
 &: et R¹
 8 idem: eadem Ch Co Lt
 9 utrorumque: utrarumque Ch Lt Co
 z Va
 11 istis: istic z
 14 oportet: oportet Ch
 16 ad quem tu scripturus sis: apud
 quem tu per litteras acturus sis y*
 (es *habet* Lt)
 21 constituetur: constituemus x
 24 penetralia: penetraria Ar
 27 alter qui ex minusculis mobilibus:
 alter qui ex minusculis mobilibus
om. x y* Pa;
crux desperationis in marg. et post
litteris apposuit Ch;
 alter qui ex minusculis mobilibus
 litteris constituitur *supra lineam*
adiecit Ar;
 alter qui ex minoribus *habet in*
marg. Fe;
 alter ex mobilibus minoribus Lt;
adest in Ba
 28 uterque: utrunque Ar R¹;
 utrumque Va Pa Vp; utumque Fe
- XIV
- 33 Sit verbi gratia: verbi igitur Pa ·
 nos: nos B Pa; B *delevit* Ar
 34 tabella k: tabella K *habent* R¹ Ar
 Co x Ba; tabella r Ch Lt ·
 Statuam tabellam: tabellam *om.* Co
 35 uti quidem scribenti mihi libuerit:
 uti mihi quidem scribendum
 libuerit y* ·
 scribenti: scribendi z Va
 36 ut k: ut K *habent* R¹ Ar Co x Ba;
 ut r Ch Lt
 37 sub sequenti: subsequenti R² Co Va
 39 scribam: inscribam Va
 40 indicem k: indicem K *habent* R² Ar
 Co x Ba; indicem r Ch Lt
 41 id indicabit: id indicabit *usque*
 quos indicent (27.38) *lac.* Va
duobus foliis avulsis

eiusmodi, deinceps reliquae, quoad
 quattuor et viginti istius domicilia
 completa sint. Nam in elementis
 Latinorum tot sunt litterarum figurae,
 quarum ultima existit &.

His ita configuratis imponimus tabellam
 mobilem minoris circuli supra stabilem
 maiorem ut idem acus per amborum
 centra penetrans utrorumque sit axis,
 circa quem mobilis tabella invertatur.

(Ba 213) Ex circulis istis ambobus ita
 compositum instrumentum hoc

“formulam” nuncupamus. Et formulam
 hanc geminatam habere oportet, ut sit

earum altera apud te, altera vero apud
 amicum in provincia ad quem tu

scripturus sis, eruntque ambae formulae
 isthaec penitus similes positionibus

litterarum et numero earum et ordine ita
 ut in nullo discrepent.

His peractis inter nos constituetur quem
 esse indicem velimus; nam index quidem

veluti clavis quaedam est qua in
 penetralia sacrorum intima ingressus

pateat. Atqui index ipse duplex est; nam
 alter est qui ex maiusculis stabilibus litteris

constituitur, alter qui ex minusculis
 mobilibus litteris constituitur, uterque

ad arbitrium.

XIV

Prius de indice mobili.

Sit verbi gratia inter nos constitutus index
 ex mobili tabella k. Statuam tabellam

formulae uti quidem scribenti mihi
 libuerit, puta ut k ipsa statuta sub

maiuscula B et sequens sub sequenti.
 Ad te igitur scribens primam omnium

scribam B maiusculam sub qua
 indicem k in formula scripturus

posuerim; id indicabit ut id quoque tu
 in provincia volens nostra legere,

formulam quae apud te gemella est

versionibus aptes usque sub B itidem sit index ipse k. Hinc demum caeterae omnes litterae minores in epistola inventae superiorum stabilium vim et
 5 sonos significabunt.
 (Ba 214) Cum autem tres quottuorve dictiones exscripsero mutabo nostra in formula situm indicis versione circuli, ut sit index ipse k fortassis sub R. Ergo in
 10 epistola inscribam maiusculam R inde igitur k significabit non amplius B sed R et quae sequentur singulae superiorum stabilium novissima suscipient significata. Tu idem in provincia interlegendum
 15 admonitus inventa maiuscula eam scies nihil aliud importare ex se nisi ut moneat mobilis circuli situm atque indicis collocationem isthic esse immutatam. Ergo tu quoque sub ea indicem
 20 collocabis, eo pacto facillime cuncta perleges et perdisces.
 Quattuor vero illae mobiles litterae quae sub quattuor superioribus domiciliis numerabilibus adstiterint qualescumque
 25 illae quidem sint singulae per se nihil (ut aiunt) importabunt significati et pro nihil importantibus singulae adscribi poterunt. Verum iunctae una aut iteratae mirabiles commoditates ad hanc rem referent, de
 30 quibus mox.

XV

Caeterum altera illa indicis constitutio, quae fiat ex maiusculis, est ut constet
 35 inter nos ex maiuscularum ipsarum numero quaenam earum index sit; atque esto sit mihi tecum index constitutus B. Prima omnium in epistola quam ad te scribam erit littera ex minoribus quae
 40 libuerit, puta q; eam igitur conversione tabellarum in formula locabis sub ipsa indice B. Hinc fiet ut ipsa q significet sonetque B. Demum in caeteris sequemur

2 index ipse k: index ipsa K *habent* R² Ar Co x Ba; index r Ch Lt ·
 Hinc demum caeterae: huic demum latere Ch
 3 litterae minores: minores *om.* x
 4 inventae: inventa Vp Ar Pa
 7 mutabo nostra in formula situm: mutabitur in formula situs Ch
 9 ipse k: ipsa K *habent* R² Ar Co x Ba; ipse r Lt Ch ·
 sub R: sub K *habent* Mr Ar Co x; sub K *habet* R²; sub D Ch; sub G *habet* Lt; (R Ba) ·
 in epistola: in epistolam R¹
 10 maiusculam R: maiusculam K *habent* Mr R² x; maiusculam D *habet* Ch; maiusculam G *habet* Lt; (R Ba)
 11 igitur k: igitur K *habent* Mr R² Ar Co x Ba; igitur r Ch; igitur G *habet* Lt ·
 sed R: sed K *habent* Mr R² Co x; sed D *habet* Ch; sed G *habet* Lt; (R Ba)
 17 mobilis: nobilis R¹
 18 immutatam: immutatum Vp; mutatam Ch
 19 Ergo tu quoque: ergo quandoque tu Ch ·
 sub ea: sotto di quella ,R Ba
 24 adstiterint: astiterint y*

XV

36 quaenam: quinam Fe ·
 index sit: index fit Vp
 37 tecum: rerum x
 40 puta q: puta quod Ch; puta q *deleta* Q Lt ·
 eam igitur: ea igitur Ch
 41 tabellarum: tabellarum ... scriptione *om.* Vp; *add. ad calcem a. m.* R¹; *locus significatus* Ar

1 scriptione: scriptionem y*
 4 non plures: non plus y* z
 5 numeralibus: numeralibus Vp ·
 hoc est ex his: hoc ex his Vp Ar y*;
 est *supra lineam* Fe
 6 numeris: numeralibus y*
 7 significet: significant x
 12 perscribens: proscribens x
 13 Hic etiam: etiam *om.* Ch
 15 ut: Et z
 17 interponentur: interponerentur y2*
 19 supervacuum: supervacaneum Ch ·
 est: esset Ch R¹
 22 contra: quae y*
 23 minuscularum quaeque litterarum
 viginti: maiuscularum quaeque
 viginti y2*
 24 et amplius: ut amplius R¹

XVI

31 Numerales litterae: *tit* NUMERALES R²
 32 minusculae: nigriusculae x
 35 duabus: duobus y* z ·
 quattuorve: aut quattuor R¹
 36 trecentae: tricentae x
 37 possint: possent R¹
 40 binatim: binatam R¹ ·
 12: duodecim R¹; 012 Pa;
 12 *corr. ex* 012 Ar
 41 significant: significant z ·
 13: 131 R¹

scriptione, uti de superiori mobili diximus
 indice. Cum autem erit immutanda cifrae
 tabella et formulae habitus, tum inscribam
 loco in epistola unicam non plures ex
 litteris numeralibus, hoc est ex his quae
 sub numeris aderunt constitutae minoris
 quae significet puta 3 aut 4 et eiusmodi.
 Hancque ipsam inversione tabellarum
 substituam indici B constituto atque
 deinceps prout scribendi ratio postulabit,
 prosequar minuscolis litteris maiorum
 significata perscribens.

Hic etiam quo magis atque magis
 scrutatores fallas, poteris cum amico
 constituere ad quem scripturus sis ut
 maiusculae interpositae (quae alioquin
 nullae interponentur) nihil importent
 et similia pleraque poteris quae longum
 et supervacuum est prosequi. Itaque
 cuiusque maiusculae sonos et vox
 quattuor (ut vides) et viginti formis
 litterarum poterit indicari et contra
 minuscularum quaeque litterarum viginti
 poterit maiorum significata et amplius
 quattuor numerales dicere indicis et
 circuli inversione et positione variata.
 Venio ad numeralium usum, quo nihil
 admirabilius.

XVI

Numerales litterae sunt, uti dixi,
 minusculae, quae supra se scriptos in
 tabella stabili numeros significant.
 (*Ba 215*) Numerales quidem de se praestant
 ut duabus tribusve quattuorve in unum
 ordinem adiunctis trecentae atque sex
 et triginta significari possint integrae
 orationes ad arbitrium.
 Nam ex his numeralibus litteris iunctis
 binatim ut puta ps quae 12 fortasse
 significant et pf quae fortassis 13
 significabunt et eiusmodi iunctionibus
 (quaequidem ex his quattuor

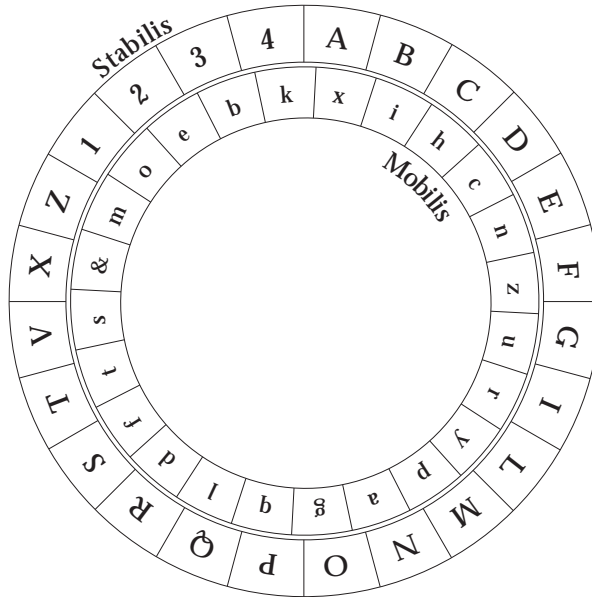
numeralibus fieri binatim possunt)
 orationes indicabuntur usque sexdecim.
 Sin autem numerales eaedem litterae
 ternatim iungentur puta psf quae fortassis
 5 123 significant et sfp quae 231 significant,
 tunc quidem dabitur ut orationes possis
 explicare usque sexaginta et quattuor.
 Si demum quaternatim uti sfkp, quae
 significant 2341 aut fpsk quae significant
 10 3124 et eiusmodi iungentur litterae,
 dabuntur tunc ex earum adiunctionibus
 uti orationes explicentur integrae adusque
 256. Itaque harum omnium summa
 habebitur orationum integrarum 336.
 15 Atqui istarum quidem usus veniet hunc
 in modum. Nam seorsum componemus
 tabulam linearum 336, in qua ordinibus
 explicabimus singulas quae fieri possunt
 numeralium istiusmodi adiunctiones,
 20 easque apponemus capitibus litterarum,
 sic, nam ad primam quidem lineam erit
 11, ad secundam 12, ad tertiam 13, ad
 quartam 14, ad quintam 21, ad sextam 22,
 ad septimam 23, et deinceps reliqua ut
 25 in ea tabula infra subnotavimus. Hinc
 tabulae ex constituto singulis lineis ad
 suos numeros adscribemus singulas quas
 libuerit integras orationes, puta post
 numerum 12: “Naves quas polliciti sumus
 30 milite frumentoque refertas paravimus”.
 Similes igitur quibusque istorum
 numerorum in tabula adscribemus ad
 arbitrium animi orationes integras.
 Istius meae tabulae sit exemplar apud te
 35 necesse est, tu igitur in provincia cum ad
 te meae pervenerint litterae et in epistola
 offenderis litteras numerales, notabis quos
 indicent numeros, spectabis ex tabula
 isthac integrarum orationum atque inde
 40 perdisces quid sit quod scripserim; quo
 scribendi commento nihil brevius, nihil
 tutius, nihil ad cyfrarum usum excogitari
 aptius accommodatiusve potest, duabus

4 iungentur: iungantur R¹ .
 puta psf: puta tsf Mr R² Co Lt x z Ba
 5 et sfp: et spf R²
 7 sexaginta et quattuor: lxiii *plerique*
codd.
 8 sfkp: stkp Co; sfrp Ba Lt
 9 aut fpsk: aut fpsr R¹ Ba;
 aut fpsq Mr R² Co Lt
 12 adusque 256: usque ad 236 R² Co;
 adusque 236 Mr Vp z;
 usque ad CCLVI Ch;
 236 *in marg. apposuit a. m.* 256 R¹;
 256 Ba
 13 Itaque: Itaque *usque* integrarum
 336 *om. y2**
 17 linearum: lineatam R¹ .
 336 : CCCXXXVI Ch Lt
 18 possunt: possint x
 20 capitibus: capiti Ch
 24 deinceps reliqua ut in ea tabula:
 deinceps ut in ipsa tabula Ch
 25 subnotavimus: subnotabimus Ch;
 si noterà Ba .
 Hinc tabulae: Huic tabulae Ch
 29 numerum 12: numero 11 Ba .
 polliciti: polliciti Ar
 30 milite: militum Ch
 31 quibusque: quibusvis Ch
 37 notabis quos: notatis quo Fe Pa
 38 numeros: *hic resumit* Va
 41 nihil brevius, nihil tutius: *om.* Ch
 42 usum: usus Lt Mr R² Co Va z; usui x
 43 accommodatiusve:
 accommodatiusque Ch

1 at his quidem: Atque iis quidem
 Mr R² Co z;
 Atque his quidem Ch
 2 eisdem: iisdem y*
 3 trecentas et sex atque triginta:
 tricentas et sex atque triginta x;
 trecentas et VI atque XXX Mr Co z;
 trecentas et sex atque XXX R¹;
 tricentas et VI atque XXX Va
 6 conferet: confert Vp
 10 promptissimum: promptissimos
 Ch Lt Mr;
 prontissimi *corr.* ex prontissimum Ar
 13 illic: illhic Ch; illis Co
 15 suppeditentur: suppeditent Vp;
 suppeditetur Ar
 16 erunt habendi: sunt habendi Ch .
 nam quae: namque x
 19 administrandum: ministrandum Ch .
 <titulo> B, quae ad naves sub
 <titulo> N: <titulo> *supplevit* Ch
 22 tabulae isthaec: isthaec tabulae Lt .
 quod in illis: quia illis x
 23 significabitur numeris:
 significabitur numerus z;
 signabitur numeris Va
 24 post sequentur: *hinc mutilus* Pa
 25 numeri: numeris x Va
 26 consona: consola Ch
 27 adscribetur: adscribentur Ch;
 ascribentur Mr; ascribetur R¹ R² Co .
 in fine autem: autem *om.* Ch
 32 eam: ante x
 35 nostris litteris illic: nostris litteris
 illis Lt; invenies litteris illis Ch
 37 pono: quos pono Ch .
 numeris: numero x Ba
 40 observari: asservari x y*;
 adservari Va
 41 profanetur: prophanetur y* z
 (Pa *tacet*)
 42 maximis: magnis R¹; grandi Ba
 43 Sis foelix: Sis foelix *om.* y*;
 Sis felix. Telos Ar;
 Sis foelix. Τέλος Fe Va (Pa *tacet*)

tribusve aut usque quattuor litteris, at his
 quidem non semper eisdem sed variis
 trecentas et sex atque triginta explicari
 orationes integras et diversas posse, quis
 non admiretur? 5
 Et fortassis conferet duas habere tabulas
 numerales apud me et duas aequae tales
 apud te, in quarum alteris ordine positi,
 uti exposuimus, numeri ex principiis
 versuum sese legenti promptissimum 10
 exhibeant; in alteris vero tabulis ad
 ordinem alphabeti positae sint orationes
 sub litterarum titulis quo illic quidem non
 diffusius quaerendae ex tabula orationes
 sint et promptius scribenti suppeditentur. 15
 Tituli orationum erunt habendi sic: nam
 quae orationes ad annonam facient,
 ponentur sub titulo A, quae ad bellum
 administrandum sub <titulo> B, quae ad
 naves sub <titulo> N et istiusmodi reliqua. 20
 (*Ba 216*) Atqui different quidem inter se
 tabulae isthaec numerales, quod in illis
 cuiusque versus principium significabitur
 numeris, post sequentur orationes; in his
 vero alteris numeri non in principio 25
 versuum sed littera titulo consona
 adscribetur, post sequetur oratio, in fine
 autem aderunt numeri prout eisdem ipsis
 orationibus in altera parili tabula
 istiusmodi orationum fuerant perscripti. 30
 Scripturus ergo ad te quam instituerim
 orationem eam ex tabula disquiro qua
 inventa sub litterarum titulo cui supposita
 est, specto ex fine numeros annotatos.
 Hos ea re ipse ex formula cyfrae nostris 35
 litteris illic eos numeros significantibus
 pono in epistola. Tu uti dixi ex numeris
 illico explicatas habebis orationes.
 Hoc opusculum velim apud amicos
 nostros observari ne in vulgus 40
 imperitorum prodeat et profanetur digna
 res principe et maximis rebus agendis
 dedito. Sis foelix.

XVII Formula

1 Forma seu exemplum Rotae et tabellarum scilicet stabilis et mobilis, quae supra à nobis descripta et declarata fuit hic sequitur. *2^a m. exhibit tit. tantum* Ch .
 figura: *om.* Co x; *tacent* La Pa;
*in ultima charta y**; *2^a m.* Ch

2 Mobilis: Stabilis - Mobilis *tantum* Fe

3 *Circulus stabilis*

A B C D E F G I L M N O P Q R S T V X Z 1 2 3 4 *codd.*; *deleta* H Ch;
 A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z **2** Va;
 A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z - Mr

Circulus mobilis

om. Ba;
 u s q o m k h f d b A c e g i l n p r t x z & y Ar Fe Va Lt;
 V S Q O M K H F D B A C E G I L N P - R T X Z **7** Mr;
 X I H C N Z V R Y P A G Q L D F T S & M O E B K **R**²;
 z y x u r o n m i l h g e d c b a & q t p s f k Ch

4 Tit.: Tabulae numeralium *tantum* x Va;
 Sequitur tabula numerorum
 superius descriptorum *1^a m.* Ch .
 12-Naves quas polliciti sumus
 militi frumentoque paravimus *in*
margin. Ar Fe; *recepit* Ba

XVIII Tabulae numeralium

1	11		7 131		13 311		19 431
	12		132		312		432
	13		133		313		433
	14		134		314		434
2	21	8	141	14	321	20	441
	22		142		322		442
	23		143		323		443
	24		144		324		444
3	31	9	211	15	331	21	1111
	32		212		332		1112
	33		213		333		1113
	34		214		334		1114
4	41	10	221	16	341	22	1121
	42		222		342		1122
	43		223		343		1123
	44		224		344		1124
5	111	11	231	17	411	23	1131
	112		232		412		1132
	113		233		413		1133
	114		234		414		1134
6	121	12	241	18	421	24	1141
	122		242		422		1142
	123		243		423		1143
	124		244		424		1144

25	1211	31	1331	37	2111	43	2231
	1212		1332		2112		2232
	1213		1333		2113		2233
	1214		1334		2114		2234
26	1221	32	1341	38	2121	44	2241
	1222		1342		2122		2242
	1223		1343		2123		2243
	1224		1344		2124		2244
27	1231	33	1411	39	2131	45	2311
	1232		1412		2132		2312
	1233		1413		2133		2313
	1234		1414		2134		2314
28	1241	34	1421	40	2141	46	2321
	1242		1422		2142		2322
	1243		1423		2143		2323
	1244		1424		2144		2324
29	1311	35	1431	41	2211	47	2331
	1312		1432		2212		2332
	1313		1433		2213		2333
	1314		1434		2214		2334
30	1321	36	1441	42	2221	48	2341
	1322		1442		2222		2342
	1323		1443		2223		2343
	1324		1444		2224		2344

49	2411	55	3131	61	3311	67	3431
	2412		3132		3312		3432
	2413		3133		3313		3433
	2414		3134		3314		3434
50	2421	56	3141	62	3321	68	3441
	2422		3142		3322		3442
	2423		3143		3323		3443
	2424		3144		3324		3444
51	2431	57	3211	63	3331	69	4111
	2432		3212		3332		4112
	2433		3213		3333		4113
	2434		3214		3334		4114
52	2441	58	3221	64	3341	70	4121
	2442		3222		3342		4122
	2443		3223		3343		4123
	2444		3224		3344		4124
53	3111	59	3231	65	3411	71	4131
	3112		3232		3412		4132
	3113		3233		3413		4133
	3114		3234		3414		4134
54	3121	60	3241	66	3421	72	4141
	3122		3242		3422		4142
	3123		3243		3423		4143
	3124		3244		3424		4144

73	4211	79	4331
	4212		4332
	4213		4333
	4214		4334
74	4221	80	4341
	4222		4342
	4223		4343
	4224		4344
75	4231	81	4411
	4232		4412
	4233		4413
	4234		4414
76	4241	82	4421
	4242		4422
	4243		4423
	4244		4424
77	4311	83	4431
	4312		4432
	4313		4433
	4314		4434
78	4321	84	4441
	4322		4442
	4323		4443
	4324		4444

XIX

- 2 Hoc usque sit?: *exhibent codd.*
plerique; a.m. Ch; deest in Ba .
 Hoc: Hic Ar Fe Va y*
 4 atque ad: adque ad R¹; adque Va;
 atque Ch
 11 motive: motuumve Va Ch; mutive Co
 12 intelliges atque: intelligas et y*
 14 quidnam erit: quidnam erit *tantum* Ar;
 et quid *codd.*
 17 temporis brevissimo: brevissimo
supra lineam Ar;
 brevissimo *om. codd. .*
 nunties atque renunties: atque
 renunties *om. y2**
 19 Vale: Vale *om. Ar Vp Va y* Ba;*
 Finis Vp .
 Iterum obtestor amici, habete
 opusculum hoc apud vos, ne
 prophaneetur in vulgus. *tantum* Ar

Construantur Primum Index ex
 maiusculis B et ex minoribus k. Si
 igitur primam omnium scripsero B
 seu aliam quantumque ex ipsis
 maiusculis, conversione facta
 tabellarum locabis Indicem k sub
 eadem maiuscula. Si vero primam
 omnium scripsero k aut aliam
 quamcumque ex minoribus sive
 post tres aut quatuor dictiones seu
 unica tantum non plus ex his quae
 sub numeris aderunt tunc
 conversione facta tabellarum
 substitues Indici B et facillime
 omnia perleges. Nam omnes
 maiores vim et formam ac sonos
 mobilium significant. Et ut magis
 scrutatores fallas, facias ubi libuerit
 puncta aut virgulas vel etiam
 intersectiones litterarum quae
 vulgo abbreviature dicuntur quod
 nihil importent significati. *add. a. m.*
eiusdem temporis Fe

XIX

Hoc quod commodissimum et
 pulcherrimum est atque ad salutem
 Reipublicae atque ad maximas res
 agendas mirifice conferat posteritati
 5
 sacratum dicasse velim. Istarum quidem
 tabularum usu et rationibus poterunt
 obsessi atque inter se longissime distantes
 mutuo significare quid facto opus sit non
 litterarum missionibus sed dispositione
 10
 motive luminum aut fumi; quod
 commentum si intelliges atque pensites
 quanti sit congratulabere.
 Obsecro quidnam erit admirabilius quam
 15
 habere quo, invitis hostibus, extrema
 usque ex provincia praesenti momento
 temporis brevissimo nunties atque
 renunties qualis sit rerum status, quid
 fieri velis quidque expectandum sit? Vale.